

Sokakta Çalışan Çocukların Depresyon Durumlarının Belirlenmesi

Determination of the Depression States of Children who Work in the Streets

Diler Aydın¹, Esra Karaca Çiftçi², Hülya Karataş³

¹Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye

²Zirve Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye

³Harran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada; sokakta çalışan çocukların demografik özellikleri ile depresyon düzeyleri ilişkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini Şanlıurfa ilindeki bir ilköğretim okulunda 6., 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 136 öğrenci oluşturdu. Örneklem seçimine gidilmedi, belirtilen sınıflarda öğrenim gören tüm öğrenciler (136 öğrenci) araştırma kapsamına alındı. Araştırma verilerinin toplanmasında Çocuk Tanılama Formu ve Çocukluk Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada çalışan çocukların en fazla yaptıkları işin çarabık geri kalan kısım ise kağıt ve çöp toplayıcılığı, mendil-çiçek-sakız vb. satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, pazarda taşıyıcılık ve tarım işçisi olduğu saptanmıştır. Araştırmada çocukların yaşları ile depresyon puan düzeyleri incelenmiş ve 14 yaş ve üzeri çocuklar arasında depresif belirtiler gösterenlerin oranı %59 olarak belirlenmiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda çalışma kapsamında yer alan değişkenlerin (yaş, cinsiyet, anne-baba eğitimi, vb.) çalışan çocukların depresyon düzeyleri ile düşük düzeyde ($R^2=0,323$) anlamlı bir etkileşim gösterdiği belirlenmiştir ($F=2,134$, $p=0,013$). Kardeş sayısının ($p=0,020$) ve baba eğitiminin ($p=0,010$) çalışan çocukların depresyon düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür.

Sonuç: Sonuç olarak sokakta çalışan çocukların sokakta çalışma nedenlerinin iyi analiz edilip gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu nedenle ailelerle iletişim kurulmalı ve destek programları ile çocuğun daha yetkin olmasını sağlayarak depresyonun ortaya çıkması engellenmelidir. *The Journal of Pediatric Research 2015;2(1):31-6*

Anahtar Kelimeler: Çalışan çocuk, depresif belirti düzeyi, depresyon etkenleri, hemşirelik

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to determine the connection between demographic features of children and depression.

Materials and Methods: Study population consisted of 136 students in 6th, 7th and 8th grades at an elementary school in Şanlıurfa. Sample selection was not conducted; all students (136) studying in the classes specified were included in the study. During the data collection process, both 'Depression Scale for Children' and 'Form for Child Determination' were used.

Results: In the study, it was determined that while the majority of child laborers work as apprentices, others collect paper and garbage, sell tissues, flowers, gum etc., polish shoes, carry people's shopping bags in market places and work as agricultural laborers. In the study, ages and depression levels of children were examined and it was determined that the rate of children aged 14 and above, who showed depressive symptoms, was 59%. As a result of the regression analysis, it was determined that variables of the study (such as age, gender, education of parents) showed a significant interaction ($F=2,134$, $p=0,013$) with depression levels of child laborers at a low level ($R^2=0,323$). It was observed that the number of siblings ($p=0,020$) and the education of the father ($p=0,010$) had a significant effect upon the depression levels of child laborers.

Conclusion: As a consequence, it is necessary to analyze the reasons for children to work in streets very well and take necessary precautions. Therefore, families should be contacted and depression should be prevented by enabling the child to be more competent with the help of support programs *The Journal of Pediatric Research 2015;2(1):31-6*

Key Words: Child labor, depressive symptom level, depression factors, nursing

Conflicts of Interest: The authors reported no conflict of interest related to this article.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence

Dr. Diler Aydın, Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye
Tel.: +90 266 718 64 00 E-posta: dileraydin@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 02.11.2014 Kabul tarihi/ Accepted: 11.12.2014

Giriş

Çocukların çalıştırılması önemli toplumsal sorunların başında gelmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tanımına göre 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanlar "çocuk işçi" veya "çalışan çocuk" olarak adlandırılmaktadır (1,2).

Sokağa yönelen çocuklar; "sokakta çalışan çocuklar" ve "sokakta yaşayan" veya "sokak çocukları" olarak nitelendirilen çocuklardır. Sokakta çalışan çocuk kavramı; ailelerinin geçimine yardımcı olmak veya kendi harcamalarını karşılamak gibi ekonomik gerekçelerle sokakta ücret getirici işlerde çalışan dolayısıyla zamanlarının önemli bir kısmını sokaklarda geçiren ancak genelde iş sonrası evlerine geri dönen çocukları tanımlamaktadır (3-5). Sokakta çalışan çocuklar, çoğunlukla simitçilik, ayakkabı boyacılığı, pazarda poşet satma, taşımacılık, tartıcılık, dilencilik, kağıt toplama, çiçekçilik, araba yıkama, mendil satma gibi işleri yapmaktadır (3,6,7).

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'nın (IPEC) 2010 yıl verilerine göre dünyada 215 milyon çalışan çocuk bulunmaktadır. Bunlardan 15 milyon çocuk tehlikeli işlerde çalışmaktadır. TÜİK-2012 verilerine göre ise ülkemizde 6-17 yaş arasında 893 bin çocuk çalışmaktadır. Çalışan çocukların %4,7'sinin tarım, %24,3'ünün sanayi ve %31'inin hizmet sektöründe yer aldığı tespit edilmiştir (8,9). Ancak dünyada ve Türkiye'de çalışan çocuklara ilişkin birçok istatistiksel rapor yayınlanmasına rağmen sokakta çalışan çocuk sayısının tam olarak belirlenmesi güçtür (1,10).

Sokakta çalışan çocukların sokak çocuklarına oranla aile yanında olmasının çocuğa dair riskleri azaltacağı düşünülse de hem sokakta çalışan çocuklar hem de sokak çocukları, sokağın tüm risk ve tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaktadır (2,3,5). Sokakta çalışan çocuklar, sokaktaki tehlikenin yanı sıra özellikle büyüme gelişmenin hızlı olduğu ergenlik döneminde sokakta çalışma nedeniyle anatomik, fizyolojik, psikolojik ve birçok yönden olumsuz olarak etkilenmektedir (11). Sokakta çalışan çocuklara güçlerinin üstünde ağır işler yaptırılmakta, okul dışındaki zamanlarını sokakta çalışarak geçirdiği için bir süre sonra okuldan uzaklaşmakta, çocukluğa özgü etkinlikleri yapamamakta, çalıştığı yerde şiddete maruz kalmakta ve ailenin istismarına uğramaktadır (12).

Çalışan çocukların alt sosyo-ekonomik düzeyde yaşamaları, ekonomik güçlük içinde bulunmaları, çocukların erken yaştan itibaren çalıştırılmaları, ailenin çocuğa bakış açısı, çocuğa ilişkin maddiyatçı değerlerin ortaya çıkması çocuğun ruhsal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (12). Sokaklarda çalışmanın yol açabileceği psikolojik sorunlar arasında travma, kendini değersiz bulma, bunalım, ahlaki ve manevi değerlerde bozulma ve başkalarına güvensizlik yer alır. Ayrıca sokakta yaşayan/çalışan çocukları bekleyen başlıca tehlikeler arasında; şiddet, madde bağımlılığı, suça karıştırılma, cinsel istismar ve ticari cinsel sömürü aracı olarak kullanılma ve sağlık sorunları yer almaktadır (8,10,13).

Sokakta çalışan çocukların birçok yönden olumsuz etkilendiği anksiyete, depresyon, somatik sorunların sokakta

çalışan çocuklarda çalışmayanlara oranla daha yüksek oranda görüldüğü yapılan araştırmalarda (5,11,12,14-16) belirtilmektedir. Özgüven gelişimi engellenmiş olan bu çocuklarda; ruhsal ve bedensel zorlanmalara verilen tepkiler erişkinlere göre daha şiddetli olabilmektedir. Korku, endişe, öfke, duygusal kırıklıklar, ruhsal zorlanmalar bu tepkilerin bazılarıdır (13).

Sokakta çalışmak, çocukların gelişimi üzerinde ve özellikle de ruhsal sağlıklarının gelişiminde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu araştırmada; sokakta çalışan çocukların depresyon düzeylerinin belirlenerek demografik özellikleri ile depresif belirti düzeyleri ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Mart-Nisan 2012 tarihlerinde Şanlıurfa'da bir ilköğretim okulunda hem eğitimine devam eden hem de sokakta çalışan 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin depresif belirti düzeyleri ve etkileyen demografik özellikleri belirlemek amacıyla toplam 136 öğrenci ile yürütülmüş tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın evrenini, Şanlıurfa ilinde sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerin ve sokakta çalışan çocukların yoğunlukta yaşadığı bir bölgede yer alan bir ilköğretim okulunun tüm öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise ilköğretim okulunda eğitimine devam ederken çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunan 136 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından literatürde (3,13,16,17) dayanılarak hazırlanan Çocuk Tanılama Formu ve Çocukluk Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, "Sokakta Çalışan Çocukların ve Ailelerinin Demografik Özellikleri" başlığı altında ailenin ekonomik durumu, ailede yaşayan kişi sayısı, kardeş sayısı, anne-babanın eğitimleri, meslekleri; çalışan çocuğa ait sağlık güvencesi, kaçınıcı çocuk olduğu, çalışmaya başlama yaşı, hangi işte çalıştığı, memnuniyet durumu, hangi amaç ile çalıştığı ve aylık kazancı gibi çocukların ve ailelerini tanıttıcı özelliklerini belirlemek amacı ile 14 adet sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

İkinci bölümde, araştırma kapsamına alınan sokakta çalışan çocukların depresif belirti düzeylerini belirlemek için Kovacs tarafından geliştirilen, Türkiye'deki geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Öy tarafından yapılan ve 27 sorudan oluşan 'Çocukluk Depresyon Ölçeği' kullanılmıştır (18,19). Çocuklar için Depresyon Ölçeği, 6-17 yaş çocuklarına uygulanabilen ve "Beck Depresyon Ölçeği" esas alınarak hazırlanmış bir kendini değerlendirme ölçeğidir. ÇDÖ'de çocuktan son iki hafta için kendisine en uygun cümleyi seçmesi istenir. Her durum çocukluk depresyonunun belirtilerine ilişkin ifadeler içermekte olup seçilen durumlar "0" (kendimi arada sırada üzgün hissedirim), "1" (kendimi sık sık üzgün hissedirim), "2" (Kendimi her zaman üzgün hissedirim) puan olacak şekilde değerlendirilerek ve puanlar toplanarak depresyon puanı elde edilir. Maksimum puan 54'tür. Alınan puan ne

kadar yüksekse, depresyon o kadar ağır demektir. Ölçeğin kesme puanı 19'dur (18).

Araştırma kapsamında Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı ve araştırmaya katılan öğrencilerden sözlü onam alınmıştır. Araştırma öncesinde on öğrenci ile ön uygulama yapılmış ve anket formu değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilere formlarla ilgili açıklamalar yapıp anket formu yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Gerekli görülen durumlarda ifadeler okunarak, çocukların kendilerine göre en uygun seçeneği işaretlemeleri sağlanmıştır. Bir anket formunun uygulanması ortalama 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmada sayı ve yüzde dağılımı gibi betimsel istatistiklerin yanı sıra ki-kare testleri kullanılmıştır. Depresyon puanı ile değişkenler arasında ilişkiyi incelemek amacıyla spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Çocukların depresif belirti düzeylerini etkileyen değişkenler için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo I'de sokakta çalışan çocukların sosyo-demografik özellikleri verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %71,3'ü 11-13 yaşları arasında ve %94,1'i erkektir. Öğrencilerin %8,1'i 2 ve altında, %31,6'sı 3 ve 4 arası, %35,3'ü 5 ve 6 arası, %24,9'u ise 7 ve üzeri sayıda kardeşe sahip olduğu; %78,6'sının aile gelir durumunun asgari ücretin altında olduğu saptanmıştır (Tablo I).

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin annelerinin %58,1'inin okur-yazar olmadığı, %35,3'ünün ilkokul mezunu olduğu, %85,3'ünün herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Babaların ise %56,6'sının ilkokul mezunu olduğu ve %36'sının işçi olduğu saptanmıştır (Tablo II).

Çalışmada öğrencilerin %58,1'inin sokakta çalışmaya 10-12 yaşlarında, %25,7'sinin 7-9 yaşlarında, %11'nin 13 yaş ve üzeri, %5,1'nin 6 yaş ve öncesinde başladığı saptanmıştır.

Yaş	Sayı	Yüzdeler
11-13	97	71,3
14-18	39	28,7
Cinsiyet		
Erkek	128	94,1
Kız	8	5,9
Kardeş sayısı		
2 ve ↓	11	8,1
3 ve 4	43	31,6
5 ve 6	48	35,3
7 ve ↑	34	24,9
Ailenin gelir durumu		
Asgari ücretin altı	107	78,6
Asgari ücret ve üstü	29	21,4
Toplam	136	100

Araştırmada çalışan öğrencilerin en fazla yaptıkları işin çiraklık (fırında, kaportacıda, terzide, bakkalda vb.) (%83,9), geri kalanının ise kağıt ve çöp toplayıcılığı (%0,7), mendil-çiçek-sakız vb. satıcılığı (%2,9), ayakkabı boyacılığı (%4,4), pazarda taşıyıcılık (%2,2) ve tarım işçiliği (%2,2) olduğu saptanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre çocukların %68,4'ünün çalışmaktan memnun olduğu, %31,6'sının memnun olmadığı tespit edilmiştir. Çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde, aile gelirine katkıda bulunma %34,6 oranla ilk sırada yer almaktadır. Çalışan çocukların %18,4'ü para biriktirme, %7,4'ü ailenin zorlaması, %6,6'sı kendi ihtiyacını karşılama, %10,3'ü ailenin borcunu ödeme ve %22,8'inin iş ve meslek öğrenme nedeniyle çalıştıkları tespit edilmiştir.

On bir-13 yaş grubundaki öğrencilerin %58,3'ünün ÇDÖ puanı 19 altı, %41,7'sinin 19 ve üzeri olduğu, 14 yaş ve üstü grupta ise öğrencilerin %41'inin 19 altı ve %59'unun 19 ve üzeri depresyon puanı aldığı görülmektedir. Yaş gruplarına göre öğrencilerin depresyon puan düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo III).

Ailesine katkı sağlamak için çalışan çocukların %50'sinde, zorla çalıştırılan çocukların %64'ünde, para biriktirmek için çalışan çocukların %30'unda, meslek öğrenmek için çalışan çocukların %35,5'inde, aile borcuna katkı için çalışan çocukların %42,9'unda ve kendi gereksinimini karşılamak için çalışan çocukların %44,4'ünün 19 ve üzeri puan aldıkları dolayısıyla depresif belirtiler sergilediği saptanmıştır. Çocukların çalışma amaçlarına göre depresyon puan düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (Tablo IV).

Gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda çalışma kapsamında yer alan değişkenlerin çalışan çocukların depresif belirti düzeyleri ile düşük düzeyde ($R^2=0,323$) anlamlı bir etkileşim olduğu belirlenmiştir ($F=2,134$, $p=0,013$). Bu değişkenler çalışan çocukların depresif belirti düzeylerini

	Anne		Baba	
	Sayı	Yüzdeler	Sayı	Yüzdeler
Öğrenim Durumu				
Okur-yazar değil	79	58,1	35	25,7
İlkokul	48	35,3	77	56,6
Ortaokul	7	5,1	21	15,4
Lise	2	1,5	3	2,2
Meslek Durumu				
İşsiz	116	85,3	26	19,1
İşçi	2	1,5	49	36,0
Memur	3	2,2	2	1,5
Esnaf	4	2,9	39	28,7
Günderlikçi	-	-	4	2,9
Emekli	-	-	1	0,7
Diğer	11	8,1	15	11
Toplam	136	100	136	100

Tablo III. Öğrencilerin yaş gruplarına göre depresyon düzeylerinin karşılaştırılması				
Çocuğun Yaşı	Depresyon puan (ÇDÖ)			
	<19 puan		≥19 puan	
	n	%	n	%
11-13 Yaş	56	58,3	40	41,7
14 Yaş ve üstü	16	41,0	23	59,0
	$\chi^2=3,338$ p=0,068			

ÇDÖ: Çocukluk depresyon ölçeği

Tablo IV. Öğrencilerin çalışma amaçlarına göre depresyon düzeylerinin karşılaştırılması				
Çalışma Amacı	Depresyon puanı (ÇDÖ)			
	<19 puan		≥19 puan	
	n	%	n	%
Aile gelirine katkı	23	50,0	23	50,0
Zorla	9	36,0	16	64,0
Para biriktirmek	7	70,0	3	30,0
Meslek öğrenmek	20	64,5	11	35,5
Aile borcuna katkı	8	57,1	6	42,9
Kendi gereksinimini karşılama	5	55,6	4	44,4
	$\chi^2=7,706$ p=0,904			

ÇDÖ: Çocukluk depresyon ölçeği

Tablo V. Çocukların depresyon düzeylerine etkileyen değişkenlerin çoklu regresyon analiz sonuçları					
	B	Standart hata	Standart beta (β)	t	p
Sabit	0,189	0,910		0,207	0,836
Yaş	0,080	0,042	0,212	1,921	0,059
Cinsiyet	-0,420	0,239	-0,189	1,760	0,083
Sosyal güvence	0,200	0,110	0,199	1,806	0,075
Kardeş sayısı	-0,104	0,043	0,339	2,386	0,020*
Anne eğitimi	-0,043	0,058	0,087	0,747	0,457
Anne çalışma durumu	0,038	0,030	0,139	1,271	0,208
Baba eğitimi	0,143	0,054	0,302	2,647	0,010*
Baba çalışma durumu	-0,019	0,024	0,090	0,818	0,416
Çalışma yılı	0,035	0,075	0,050	0,473	0,638
Çalıştığı iş	0,020	0,014	0,162	1,420	0,160
Çalışma nedeni	0,039	0,034	0,127	1,146	0,255
Kazancı	0,168	0,128	0,147	1,310	0,194
	$\chi^2=7,706$ p=0,904				

R=0,568 R2=0,323 F=2,134 p=0,013 DW Katsayısı= 1,705 (1,5-2,5)

sadece %32,3 oranında açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre bağımsız değişkenlerin depresif belirti düzeyi üzerindeki etkisinin önemlilik sırası kardeş sayısı, baba eğitimi, yaş, sosyal güvencenin olması, cinsiyet, çalıştığı iş, kazancı, anne çalışma durumu, çalışma nedeni, baba çalışma durumu ve çalışma yılı şeklinde sıralandığı saptanmıştır. T test sonuçları incelendiğinde ise sadece kardeş sayısının (p=0,020) ve baba eğitiminin (p=0,010) çalışan çocukların depresif belirti düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (Tablo V).

Tartışma

Sokakta çalışmak çocuğu kuşkusuz birçok engelle başa bırakmakta, evin geçimini ve kendi geçimini sağlamak çocuğun yaşının üstünde sorumluluk almasına neden olmaktadır. Sokakta çalışma zorunluluğu, çocuğu ailenin sıcak ve güvenli ortamından uzaklaştırmakta ve böylece baş etme güçlükleri nedeniyle bu çocuklarda depresif belirtiler ortaya çıkmaktadır (16).

Çocukluk döneminde depresyon daha az görülmesine karşın, ergenlikle birlikte depresyon görülme sıklığının artış gösterdiği bilinmektedir (12,16,17,20-23). Araştırmalara göre değişimle birlikte, depresyon görülme oranları %12-25 arasındadır (20). Ergenlik döneminin sonuna kadar yaklaşık beş ergenden birinin en az bir depresyon dönemi geçirdiği bildirilmektedir (24).

Araştırmaya dahil edilen çocuklardan 11-13 yaş grubunda olanların %41,7'si, 14 yaş ve üstü grupta olanların ise %59'unun 19 ve üzeri depresyon puanı aldığı saptanmıştır (Tablo III). Özellikle çalışan çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına atılmaları onların fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (11,13,15,16). Ögel ve ark.'nın çalışmalarında sokakta çalışan çocukların %38,5'inde depresyon düzeylerinde artış gözlenmiş ve bu artışın yaş ile birlikte arttığı belirtilmiştir (20). Çalışmamızda yaş gruplarına göre öğrencilerin depresyon puan düzeyleri arasında istatistiksel anlamda bir fark olmamasına rağmen ergenlik başlangıç dönemine rastlayan yaşlardaki çalışan çocukların depresif belirti düzeylerinde artış görülmektedir. Bu durum 14 yaş üstünde çocuğun kendi durumunu daha iyi değerlendirmeye başlaması, gelecek ile ilgili kaygılarının artması ve geleceği karamsar olarak görmesiyle açıklanabilmektedir.

Araştırmada çalışan çocukların en fazla yaptıkları işin çıraklık (firında, kaportacıda, terzide, bakkalda vb.) (%83,9), geri kalan kısım ise kağıt ve çöp toplayıcılığı, mendil-çiçek-sakız vb. satıcılığı, ayakkabı boyacılığı ve pazarda taşıyıcılık ve tarım işçisi olduğu saptanmıştır. Literatürde de belirtildiği gibi sokakta çocukların çoğunluğu enformal sektörde istihdam edilmekte, bu sektörde simitçilik, ayakkabı boyacılığı, pazarda poşet satma, taşımıcılık, dilencilik, kağıt toplama, çiçekçilik, araba yıkama gibi işler yapmaktadır (3,10,25,26).

Çalışmamızda öğrencilerin çalışma amaçlarına göre depresif belirti düzeyleri değerlendirildiğinde zorla çalıştırılan çocukların %64'ünün, ailesine katkı sağlayanların %50'sinin,

para biriktirmek için çalışanların %30'unun, meslek öğrenmek için çalışanların %35,5'inin, aile borcuna katkı için çalışanların %42,9'unun ve kendi gereksinimini karşılamak için çalışanların %44,4'ünün depresyon puanı 19 ve üzeri olarak bulunmuştur (Tablo IV). Çalışmamızda çocukların çalışma amaçları ile depresif belirti durumları arasında istatistiksel anlamda bir fark olmamasına rağmen çocukların zorla çalıştırılmasının depresif belirti düzeylerini arttırdığı görülmektedir.

Literatürde çocuklardaki depresif belirti düzeyinin çeşitli değişkenlere bağlı olarak etkilendiği belirtilmiştir (16,17). Çalışmamızda çocukların depresyon düzeylerini etkileyen değişkenler ile çalışan çocukların depresif belirti düzeyleri arasında istatistiksel açıdan belirlenmiştir ($F=2,134$, $p=0,013$) (Tablo V). Çocukların depresif belirti düzeylerini etkileyen değişkenler önemlilik sırasına göre kardeş sayısı, baba eğitimi, yaş, sosyal güvencenin olması, cinsiyet, çalıştığı iş, kazancı, anne çalışma durumu, çalışma nedeni, baba çalışma durumu ve çalışma yılı şeklinde sıralanmaktadır. Çalışma sonuçları istatistiksel anlamda değerlendirildiğinde kardeş sayısının ($p=0,020$) ve baba eğitiminin ($p=0,010$) çalışan çocukların depresif belirti düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür (Tablo V).

Araştırma sonuçlarına göre kardeş sayısı arttıkça çocuklarda depresif belirti düzeyleri yükselmektedir. Erdoğan'nun sokakta çalışan çocuklar ile yaptığı çalışmasında depresif belirti düzeyi ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu düşündürmektedir (16). Çalışma sonuçları Erdoğan'nun çalışma sonuçları ile karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir. Çocukların depresif belirti düzeylerindeki bu durum çocukların kardeş sayıları arttıkça hem kendilerine olan ilginin azalması hem de ailenin maddi yükünün artmasına ve ailede fazla sayıda çocuğa bağlı olarak ihmal ve istismar durumlarına neden olduğu düşündürmektedir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin annelerinin %58,1'inin okur-yazar olmadığı, %85,3'ünün herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Babaların ise %56,6'sının ilkököl mezunu olduğu ve %36'sının işçi olduğu saptanmıştır (Tablo II). Araştırma sonuçlarına göre annelerin eğitim düzeyleri ile çocuklardaki depresif belirti düzeyleri arasında ilişki görülmez iken babaların eğitim düzeyleri ile çocuklardaki depresif belirti düzeyleri arasında ilişki mevcuttur. Babaların eğitim düzeyi düştükçe çocuklarda depresif belirti düzeyi artmaktadır. Durualp ve ark.'nın sokakta çalışan çocukların depresif belirtilerini değerlendirdikleri çalışmalarında anne ve babalarının öğrenim düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiş, istatistiksel bir anlamlılık tespit edilmemiştir (17). Erdoğan'nun sokakta çalışan çocukların depresif belirti düzeylerinin değerlendirildiği çalışmasında ise anne ve babaların eğitim düzeyi düştükçe çocuklarda depresif belirti düzeyinin arttığı belirlenmiştir (16). Konu ile ilgili diğer çalışmalarda da sokakta çalışan çocukların anne-babalarının öğrenim düzeylerinin düşük olduğu bildirilmiştir (10,25-27). Çalışma sonuçlarımız Durualp ve ark.'nın çalışmalarıyla benzerlik göstermez iken Erdoğan'nun çalışması ile babaların eğitim düzeyleri ile çocukların depresif belirti düzeyleri arasındaki ilişki yönünden benzerlik göstermektedir (16,17). Araştırmada babaların

eğitim düzeylerinin düşük olmasına bağlı olarak çocuklarının gelişimlerine katkı sağlama, onlara destek ve iyi bir model olma konusunda yetersiz kalınmakta ve sonuç olarak çocuklarda depresif belirtiler görülebilmektedir.

Çalışan çocukların yaşadığı çevresel olumsuzluklar, onlarda tepkisel davranışlara yol açmakta ve özgüven gelişimlerini engellemektedir. Bu durum depresyon gibi ruhsal sorunların artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak çocukluk depresyonu için özellikle sokakta çalışan çocuklar risk grubunu oluşturduğundan izlenmeleri ve girişimlerde bulunulması daha sağlıklı bir nesil yetiştirilmesi açısından önemlidir.

Toplumsal bir sorun olan çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması tüm ülkeler için ulaşılması gereken uzun vadeli bir hedefdir. Bunun için çocuklara bir güvence olarak bakılmamalı ve çocukların eğitiminin önemi konusunda toplumun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Şüphesiz ki çocuğun gündelik yaşantısını sürdüreceği yer güvensiz ve korumasız olan sokak değil ailenin güvenli ve sıcak ortamıdır. Bu sebeple sokakta çalışan çocukların sokakta çalışma nedenlerinin iyi analiz edilip gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Çalışan çocuklarda depresyonu engelleyebilmek için etkileyen farklı demografik özellikler irdelenmelidir. Hemşirelik hizmetlerinin ekip çalışması içinde etkin olarak yürütüldüğü birimler olan aile sağlığı merkezleri ve okul hemşireliği birimlerinde hizmetler yürütülebilmelidir. Bu birimlerde çocuk yaş dönemlerine uygun olarak tarama programları ile görülebilecek depresif belirti düzeyleri taramalarla tespit edilerek çocuk ve aile uygun eğitim programlarına dahil edilebilmelidir. Bu uygulamalar ile ailelerle iletişim kurulmalı ve destek programları ile çocuğun daha yetkin olmasını sağlayarak depresyonun ortaya çıkması engellenmelidir.

Kaynaklar

1. Tor H. Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Boyutları. ZfWT 2010; 2: 25-42.
2. Avşar Z, Ögütöğulları E. Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri Sosyal Güvenlik Dergisi 2012; 1: 9-40.
3. Kızmaz Z, Bilgin R. Sokakta çalışan/yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 2010; 9: 269-311.
4. Radmard S. İran'da sokakta çalışan ve sokakta yaşayan çocuklar üzerine bir sayısal inceleme. Eğitim Bilim Toplum Dergisi 2013; 11: 48-65.
5. Woan J, Lin J, Auerswald C. The Health Status of Street Children and Youth in Low- and Middle-Income Countries: A Systematic Review of the Literature. J Adolesc Health 2013; 53: 314-21.
6. Alacahan O. Çocuğunu sokakta çalıştıran ailelerin sosyo-ekonomik profili, tutum ve beklentileri. Sosyal Siyaset Konferansları 2010; 59: 133-47.
7. Baybuğa MS, Kubilay G. Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocukların Aile Ve Yaşadıkları Konutun Özellikleri. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2003; 2: 34-46.
8. Cangür Ş, Kara F, İlhan M, Özkaya EG, Uzun T, Bayk N, Demircan V, Ankaralı H. Düzce İlinde Sokakta Çalışan Çocukların Eğitime Bakış Açısı ve Beklentileri. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2013; 3: 5-14.

9. TÜİK-Çalışan Çocuklar-Working Child 2012. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
10. Mert K, Kadioğlu H. The reasons why children work on the streets: A sample from Turkey. *Child Youth Serv Rev* 2014; 44: 171-80.
11. Etiler N, Çağlayan Ç, Yavuz CI, Hatun Ş, Hamzaoğlu O. Çalışmanın çocuk bedeni üzerine etkisi: Izmit'te yapılan iki araştırma sonuçlarının karşılaştırılması. *Türk Ped Arş* 2011; 46: 111-7.
12. Aysev A, Ulukol B, Ceyhan G. Çalışan Ve Okuyan Çocukların "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği" İle Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 2000; 53: 27-30.
13. Sütoluk Z, Nazlıcan E, Azizoğlu A, Akbaba M. Yüreğir çıraklık eğitim merkezi öğrencilerinde depresyon sıklığı ve nedenleri. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* 2005; 23-26.
14. Şişman Y. Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları ve gelecek beklentileri. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2006; 2: 251-76.
15. Hadland SE, Marshall BDL, Kerr T, Qi J, Montaner JS, Wood E. Depressive Symptoms and Patterns of Drug Use among Street Youth. *J Adolesc Health* 2011; 48: 585-90.
16. Erdoğan MY. Sokakta Çalışan Çocukların Depresif Belirti Düzeylerinin Taranması: Karşılaştırılmalı Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2012; 28: 77-87.
17. Durualp E, Karadut T, Kul G, Özen E, Gül D. Sokakta çalışan çocuklarda depresif belirtiler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010; 11: 161-8.
18. Kovacs M. Rating scales to assess depression in school-age children. *Acta Paedopsychiatr* 1980; 46: 305-15.
19. Öy B. Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlilik ve güvenlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1991; 2: 132-6.
20. Ögel K, Aksoy A, Liman O, Yücel H. Sokakta ve depresyonda: Sokakta yaşayan çocuk ve ergenlerde depresyon görülme sıklığı. 8. Bahar Sempozyum Kitabı, 2004.
21. Eskin M, Ertekin K, Harlak H, Dereboy Ç. Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı ve ilişkili olduğu etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2008; 19: 382-9.
22. Çetinkaya S, Arslan S, Nur N, Demir ÖF, Özdemir D, Sümer H. Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin depresyon düzeyi. *Yeni Symposium* 2008; 46: 99-103.
23. Garrison CZ, Jackson KL, Marsteller F, McKeown R, Addy C. A longitudinal study of depressive symptomatology in young adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1990; 29: 581-5.
24. Tutkunkardaş MD, Kılınçaslan A. Çocuk ve Ergenlerde Depresyonun İlaçla Tedavisi: Bir Gözden Geçirme. *Journal of Mood Disorders* 2011; 1: 34-45.
25. Çırak Y, Çivitçi N. Malatya ilinde sokakta çalışan çocuklar üzerine bir inceleme. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004; 5: 21-4.
26. Alparslan Ö, Karaoğlu B. Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012; 15: 4.
27. Çocuk İşgücü Anketi, TÜİK / Child Labour Survey 2006, TURKSAT.